Organ Nakli

Soru: Fatih Kalender hocama **Organ Nakli** hakkında sormak istiyorum. Günümüzde hastanelerimizde umut bekleyen nice hastalarımız için umut ışığı olan, bununla beraber dini hassasiyetlerini göz ardı etmeyenleri de düşündüren **organ nakli** hakkında İslam fıkhının diğer bir tabirle İslam Âlimlerimizin bu konuya bakışı nelerdir? Organ nakli fetvası var mıdır, varsa hangi şartlarda vardır?

Cevap: Daha evvelki yazılarımızda da beyan ettiğimiz gibi, İslam dini tarihsel değil evrensel bir dindir. Bunun gereği olarak, 14 asır öncesindeki insanlara cevap verdiği gibi günümüzün insanlarına da cevap vermeye ve sorunlarını çözmeye muktedirdir. Buda İslamiyet'in İlahi bir nizam olduğunun en somut delillerinden biridir.

Organ Nakli Câiz mi?

Soruda ifade edilen organ nakli meselesinin dini hükmüne girmeden önce, kısaca Organ Naklinin tanımını ve tarihçesini vermek isterim.

Organ Nakli; vücutta görevini yapamayan bir organın yerine, başka bir canlıdan veya ölüden aynı görevi yapacak bir organın nakledilmesi ile yapılan bir tedavi yöntemidir. Yaklaşık 18.yüz yılda başlayan organ nakli, giderek geliştirilmiş 19. yüzyılda insandan insana doku ve organ nakline başlanmıştır. Önceleri deri, kas nakli şeklinde başlayan bu tedavi, giderek gelişmiş kalp, böbrek, kemik iliği gibi hayati organların nakli konumuna gelmiştir.

Ancak insandan insana organ nakli böylesine önemli bir tedavi yöntemi olmasının yanı sıra, soruda da temas edildiği gibi bazı dini ve hukuki sorunları da beraberinde getirmiştir.

Lakin şunu da bilmek gerekir ki, organ nakli İslam fıkhından tamamıyla yabancı bir şeyde değildir. Nitekim ilk yazımızda da temas ettiğimiz gibi hakkında eski müçtehit imamlarımızdan sarahaten bir bilgiye ulaşamadığımız meselelerde, benzer konular hakkında yapmış oldukları içtihatlarına rastlamamız mümkün oluyor. Şöyle ki; İslam âlimlerinin evvelkilerini teşkil eden ulama, insanın cüzünden istifade etmenin caiz olup olmaması konusunda tartışmışlardır.

Mezheplere Göre Organ Nakli

El-Feteva el-Hindiye adlı esere baktığımız zaman, **Ebu Hanife**'nin talebelerinden olan aynı zamanda da mezhebini tedvin eden, kayıt altına alan **İmam-ı Muhammed el-Hasan el-Şeybani**'nin bu konuya ışık tutması açısından şu sözünü görürüz: *Kişinin tedavi için koyun, katır, at gibi hayvanların kemiğini kullanması caizdir. Lakin necaseti liaynihi (bizzat necis) olduğu için domuzun, hürmetine (saygınlık-üstünlüğüne) binaen de insanın kemiğini tedavi için kullanılması tahrimen mekruhtur.* [1]

Bu görüşe göre insan, ister canlı olsun ister ölü olsun cüzünden istifade etmek caiz değildir. Zira insan keremli, saygın, üstün bir varlıktır, cüzlerinin bezl edilmesi (uluorta saçılması) caiz olmaz. **Hz. Ayşe** (radiyallahu anha) den rivayet olunduğuna göre Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem):

كسرعظم الـميت ككسره حيا

"Ölü bir kimsenin kemiğini kırmak, diri iken kemiğini kırmak gibidir" [2] buyurmuştur. Efendimizin bu hadisi şerifi, yukarıdaki görüşü kuvvetlendirmektedir.

Şafi uleması ise; *"hayvanın cüzünden-organından istifade etmek caiz olduğu gibi, zor durumda kalan kimse için de insanın cüzünden-organından istifade etmek caizdir"* demişlerdir. Nitekim **İmam-ı Nevevi, *El-Mecmu*** adlı eserinde şöyle buyuruyor: Zor durumda kalan kimse ölmüş birini bulsa onun etinden yemesi helaldir zira diri yani hayatta olan kimsenin hürmeti üstünlülüğü ölüye nispetle daha fazladır. [3]

Maliki fukahası da, insan cüzünden-organından istifadenin caiz olup olmaması konusunda ihtilaf etmişlerdir. Sahih olan görüşe göre ise bunun muzdar (zor) durumda olan kişi için caiz olmasıdır.

Günümüzdeki organ naklinin caiz olup olmadığına gelince; güncel olan bu mesele hakkında ne nass (ayet-hadis)larda, ne de elimizde mevcut olan klasik fıkıh kitaplarında açık bir ifadenin bulunmadığı bir gerçektir.

Böyle olunca, günümüz âlimleri yeni bir tedavi şekli olan **Organ Nakli** konusunda görüş bildirmede, başlangıçta tereddüt etmişler ancak Organ Nakli Tedavisinin günümüzde alternatifi olmayan bir tedavi yöntemi olması sebebi ile bu tereddüt ve çekimserlikleri nispi olarak terk etmişlerdir.

Günümüzde Organ Nakli Fetvası

Daha öncede ifade ettiğimiz gibi; Hakkında ayet-i kerime ve hadis-i şerif olmayan, evvelki müçtehit İmamlarımızdan da hakkında bir bilgi bulunmayan meseleler karşısında ehil olan kişilerin ferdi hüküm vermelerindense, ehil olan âlimlerin bir araya toplanıp konuyla alakalı kişilerle de istişare etmek suretiyle aralarında bir hükme bağlamaları daha uygundur. Bundan dolayıdır ki bu konuyla alakalı ferdi görüşleri nakletmektense konseyin yani âlimler topluluğunun ortak kararını nakletmek daha uygun olacaktır.

1988 tarihinde Suudi Arabistan'da Cidde şehrinde toplanan İslam Fıkhı konseyinin (**Mecmea'l-Fıkhiyye**), toplantıya gelen tabiplerle de yaptıkları mütalaalarından sonra Organ Nakli Tedavisini belli şartlarla caiz görmüşlerdir.

Yukarıda geçen bu komisyon Organ Nakli Tedavisinin caiz olabilmesi için şu şartları ileri sürmüşlerdir:

1- Organ naklinde zaruret olunacak.

2- Doktorlarda, bu tedavi ile hastanın iyileşmesine dair güçlü kanaat olacak.

3- Organı alınacak olan kimsenin izninin veya öldükten sonra varisinin izninin olması.

4- Organı alınacak olan kişinin ölümünün kesin olması. **Ölümün kesin olması İslam hukukuna göre kalbin ve beynin her ikisinin ölmesi ile olur.** Zira ölünün yıkanması, kefenlenmesi, hanımının iddeti ve miras gibi şer-i olan hükümler, bu ikisinin (kalbin ve beynin) ölümüne bağlıdır. Dolayısı ile kişi tıbben öldü deyip, kalbi daha henüz atma esnasında, uzvunu alıp başkasına nakil etmek caiz değildir.

İslâm Fıkhına Göre Ölüm / Tıbbî Ölüm

Bu 4. madde hakkında fıkıh konseyi daha sonraki toplantılarında bazı âlimlerin ön görmesiyle birtakım değişikliklere gitmiştir. Zira insan vücudunda bulunan bazı organlar, gerçek ölümün yani kalbin ve beynin ölümüyle fonksiyonlarını kaybetmektedirler. Bu durumda da nakil mümkün olmayacaktır. Aynı zamanda tabiplerin ifadesine göre, kendisinde tıbbi ölüm gerçekleşen kimsenin bir daha hayata geri dönmesinin mümkün değildir. Lakin burada şahsi fikrim, konseyin ilk toplantıda aldığı kararın daha isabetli olmasıdır. Zira kendisi hakkında tıbbi ölüm gerçekleşti denip de hayata dönmüş olan insanlara rastlamamız mümkündür.

Hatta bunlardan bir tanesi ölümü gerçekleşti denilip morga dahi kaldırılmıştır. Ancak bu şahıs şu anda (2008) dahi Üsküdar'da bir camide imamlılık vazifesine devam etmektedir. Bu olayların tamamı konseyin (Mecmea'l-Fıkhiyye'nin) ilk kararının daha isabetli olduğunu kanaatimce doğruluyor. Dolayısıyla tıbbi ölüm vaki oldu diye bıçak altına yatırılıp organlarının alınması, diğer bir tabirle tıbbi ölümünü gerçek ölüme çevirmek kanaatimce doğru değildir. Tabiî ki en doğrusunu bilen Allah'dır.

İslam konseyinin (Mecmea'l-Fıkhiyye nin) organ naklinin cevazı için koştuğu şartların beşincisi de;

5- Organın herhangi bir ücret veya karşılıkla alınıp verilmemesi.

Şu kadar var ki; kişinin organ nakli konusunda evvela şu aşağıdaki tertibe riayet etmesi de gerekmektedir.

1- Kişinin madeni (platin gibi) eşyalardan istifadesi.
2- Kişinin temiz olan tezkiye edilmiş (besmeleyle kesilmiş) hayvanın cüzünden istifadesi.
3- Domuz ve köpeğin dışında olan hayvanlardan istifadesi.
4- Köpekten istifade mümkün değil ise domuzdan istifadesi.
5- Ölmüş olan insandan istifadesi.
6- Eğer organını veren kişinin sağlığına herhangi bir zarar getirmiyor ise canlı olan insandan istifade etmesi.

Müslüman Olmayana Organ Nakli

Bu meseleyle alakalı şunu da ifade etmek isterim ki, İslam düşmanlığı yapıp, küfre hizmet eden kimselere, organ bağışlamak doğru değildir.

Bazı âlimlerimiz de bu sıralamayı şu şekilde yapmışlardır:

1- İnsanın kendi vücudun da olan organının kendisine nakli. Damarı, derisi, kemik parçası v.s. cüzlerinin hasta olan kısmına aktarılması gibi.
2- Ölünün cüzünden istifade ederek canlı kimseye organını nakletmek.
3- Canlı kimseden, canlı kimseye organ nakletmek.

Bütün bu kısımlar, yukarıdaki şartlara haiz olunca, organ naklinin cevazı hususu, âlimler arasında itibar görmüştür. Ancak canlı kimseden, canlı kimseye organ naklinde muhalefet eden âlimler, diğer iki kısma nispetle daha fazladır. Bunun sebebi, insan kendi cüzüne malik (sahip) değildir ki onda tasarruf etsin. Ancak şiddetli zaruret halinde ve organı alınan kimseye hiçbir zarar gelmeyecekse, bu kısımda da yani canlıdan canlıya da organ nakline cevaz verilmiştir.

Organ Nakli Helal mi?

Netice olarak, estetik, güzellik için ve zaruret olmaksızın organ naklinin caiz olmadığı aşikârdır.

Yukarda bahsedilen zaruret, İslam âlimlerinin beyan ettiği organ veya canın helak olması durumudur. Hacet ile zarureti karıştırmamak lazımdır. Bu işleme ihtiyaç duyan kimse, bu işe teşebbüsünden önce bir ilim adamıyla görüşüp istişare yapmasını, tavsiye ederiz.

واخر دعوانا ان الحمد الله رب العالمين

---

[1] -El-Fetava el-hindiye c:5 s:354

[2] Ebu Davud, Cenaiz: 64, No: 3208

[3] -El-Mecmu c:9 s:27